

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

РАДА ЄВРОПИ
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

ДРУГА СЕКЦІЯ

СПРАВА «ЛЕЩЕНКО І ТОЛЮПА ПРОТИ УКРАЇНИ»

(Заява № 56918/00)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

8 листопада 2005 року

Це рішення стане остаточним за обставин, визначених пунктом 2 статті 44 Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Лещенко і Толюпа проти України»

Європейський суд з прав людини (Друга Секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

п. Ж.-П.КОСТА (Mr J.-P. COSTA), *Голова*,
п. А. Б. БАКА (Mr A.B. БАКА),
п. Р. ТЮРМЕН (Mr R. ТЪRМЕН),
п. К. ЮНГВІРТ (Mr K. JUNGWIERT),
п. В. БУТКЕВИЧ (Mr V. BUTKEVYCH),
п. М. УГРЕХЕЛІДЗЕ (Mr M. UGREKHELIDZE),
пані А. МУЛАРОНІ (Mrs A. MULARONI), *судді*,
та пані С. ДОЛЛІС (Mrs S. DOLLÿ), *Секретар Секції*,
після обговорення в нарадчій кімнаті 11 жовтня 2005 року,
виносить таке рішення, що було прийняте цього дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справа порушена за заявою (№ 56918/00), поданою проти країни до Суду відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав і основних свобод людини (далі — Конвенція) громадянами України пані Валентиною Лещенко і паном Сергієм Толюпою (далі — заявники) 7 березня 2000 року.

2. У Суді заявників представляє п. Ігор Воскобойніков, координатор українського комітету «Хельсінкі — 90». Уряд України (далі — Уряд) представляли його Уповноважені — пані Зоряна Бортновська та пані Валерія Лутковська.

3. Заявники стверджували, що тривалість провадження у їх справі була нерозумною. Вони посилались на пункт 1 статті 6 Конвенції.

4. Заява була розподілена Четвертій Секції Суду (пункт 1 Правила 2 Регламенту Суду). У межах цієї Секції палата, яка розглядатиме справу (пункт 1 статті 27 Конвенції), була сформована, як передбачено пунктом 1 Правила 26.

5. 1 листопада 2001 року і 1 листопада 2004 року Суд змінив склад своїх секцій (пункт 1 Правила 25). Ця справа була передана до Другої Секції у новому складі (пункт 1 Правила 52).

6. Ухвалою від 6 квітня 2004 року заява була визнана частково прийнятною.

7. Заявники і Уряд надали зауваження щодо суті (пункт 1 Правила 59).

ФАКТИ

8. Заявники є громадянами України, які народились у 1957 та 1977 роках, відповідно. Вони мешкають у с. Нижня Кринка, Україна. Пані Лещенко була опікуном другого заявника до досягнення ним повноліття.

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

A. Провадження до 11 вересня 1997 року

9. 18 січня 1993 року автобус, що належав Харцизькому транспортному товариству № 11414 (ХТТ), в якому другий заявник прямував на роботу, потрапив у дорожньо-транспортну пригоду (ДТП), внаслідок якої він отримав численні ушкодження і медичною комісією був визнаний повністю непрацездатним.

10. 1 листопада 1993 року Радянський райсуд м. Макіївки засудив водія автобуса, винного в ДТП, до восьми років позбавлення волі за порушення правил дорожнього руху, що спричинило тяжкі наслідки. Суд не розглядав позови заявників про відшкодування матеріальних збитків, поданих в межах кримінального провадження, та порадив їм звертатись до судів в окремому провадженні.

11. У травні 1994 року перша заявниця, мати та одночасно офіційний представник другого заявника, подала від його імені до Радянського райсуду м. Макіївки позов до ХТТ, вимагаючи відшкодування за тілесні ушкодження, завдані в результаті ДТП другому заявникові.

12. 7 червня 1994 року суд задовольнив позови заявників та зобов'язав ХТТ сплатити їм 29 325 933 карбованці¹ відшкодування. Пізніше Донецький обласний суд скасував це рішення та передав справу на новий розгляд.

13. У листопаді 1996 року другий заявник, по досягненні ним повноліття, подав свої власні позови до Радянського райсуду м. Макіївки проти ХТТ, вимагаючи відшкодування шкоди, заподіяної ДТП. 26 грудня 1996 року суд розглянув його позови та зобов'язав ХТТ сплатити йому 36 232 грн.² компенсації за моральну шкоду. Більше того, він встановив щомісячну пенсію у розмірі 254 грн.³, що мала виплачуватись йому у період з 1 грудня 1996 до 1 вересня 1997 року. Це рішення не оскаржувалось і стало остаточним.

14. 26 лютого 1997 року заявник звернувся до прокурора Донецької області з клопотанням про внесення протесту на рішення від 26 грудня 1996 року.

15. У квітні 1997 року заступник прокурора Донецької області подав до Президії Донецького обласного суду протест на рішення від 26 грудня 1996 року. 9 квітня 1997 року Президія скасувала це рішення та направила справу на новий розгляд до Радянського райсуду м. Макіївки.

16. 27 серпня 1997 року другий заявник був визнаний інвалідом першої групи.

B. Провадження після 11 вересня 1997 року

17. 19 вересня 1997 року Радянський райсуд м. Макіївки задовольнив клопотання заявників про призначення судово-медичної експертизи і призупинив провадження у справі.

1. Перехідна валюта України, яка діяла до 1996 р.

2. 6138,41 ЄВРО.

³ 43,03 ЄВРО.

18. 7 жовтня 1997 року судово-медична експертиза встановила втрату другим заявником 100 % працездатності.

19. У жовтні 1997 року Радянський райсуд м. Макіївки переглянув клопотання другого заявника на підставі скарг першої заявниці щодо перерахунку розміру компенсації. 29 жовтня 1997 року суд частково задовольнив клопотання другого заявника та зобов'язав ХТТ сплатити йому 2965,26 грн.¹ додаткової компенсації. Суд також зобов'язав ХТТ сплачувати другому заявникові щомісячну пенсію у розмірі 148 грн., починаючи з 6 жовтня 1997 року до 1 вересня 1999 року. Ухвала не оскаржувалась в касаційному порядку і стала остаточною. Скарги першого заявника щодо матеріальної та моральної шкоди були відхилені як необґрунтовані.

20. 4 грудня 1998 року адвокат заявника звернувся до Радянського райсуду м. Макіївки з заявою про відновлення строку на подання касаційної скарги на рішення від 29 жовтня 1997 року. 18 грудня 1998 року суд відхилив цю заяву. Потім заявники звернулись до Донецького обласного суду, який 19 січня 1999 року виніс ухвалу про залишення скарги без руху до виправлення недоліків. Заявникам був наданий час до 1 лютого 1999 року для виправлення помилок, чого вони не зробили відповідно до рішення Радянського райсуду м. Макіївки від 8 лютого 1999 року, залишеного в силі Донецьким обласним судом 18 березня 1999 року.

21. 17 липня 1999 року заявники подали скаргу до прокурора Донецької області, вимагаючи перегляду справи в порядку нагляду. У вересні 1999 року заступник прокурора Донецької області вніс до Президії Донецького обласного суду протест щодо скасування рішення від 29 жовтня 1997 року. Постановою від 22 вересня 1999 року Президія скасувала рішення від 29 жовтня 1997 року та направила справу на новий розгляд.

22. 25 квітня 2000 року Радянський райсуд м. Макіївки задовольнив скаргу другого заявника та зобов'язав ХТТ сплатити йому 23 130,06 грн.² компенсації за завдану моральну шкоду. Суд також зобов'язав ХТТ сплатити заявникові щомісячну пенсію у розмірі 249,96 грн.³ за період з 6 жовтня 1997 року до 1 вересня 1999 року. Скаргу першої заявниці щодо відшкодування матеріальної та моральної шкоди суд відхилив. Заявники оскаржили це рішення до Донецького обласного суду.

23. 4 травня 2000 року Радянський райсуд м. Макіївки продовжив строк для касаційного оскарження до Донецького обласного суду з огляду на те, що протоколи судового засідання від 25 квітня 2000 року були недоступні сторонам.

24. 15 травня 2000 року заявники подали до Донецького обласного суду касаційну скаргу. 8 червня 2000 року Донецький обласний суд відхилив касаційну скаргу, оскільки остання не відповідала формальним вимогам, які встановлені статтею 292 Цивільно-процесуального кодексу. Заявники виправили недоліки, і Донецький обласний суд розглянув касаційну скаргу по суті. 10 серпня 2000 року суд скасував рішення Радянського райсуду м. Макіївки від 25 квітня 2000 року і направив справу на новий розгляд. Суд також виніс окрему

¹ 502,33 ЄВРО.

² 3,198.68 ЄВРО

³ 42.19 ЄВРО

ухвалу щодо нерозумності строку тривалості провадження, який, як було встановлено, був спричинений неодноразовим направленням справи на новий судовий розгляд. Він також наголосив на бездіяльності суддів, які розглядали справу.

25. 12 вересня 2000 року Донецький обласний суд вирішив розглядати цю справу як суд першої інстанції. Зокрема, він відмітив численні направлення справи на новий розгляд та тривалість її розгляду. Сторони були запрошені на попереднє засідання 15 вересня 2000 року.

26. 16 вересня 2000 року Донецький обласний суд вирішив провести слухання у справі 26 вересня 2000 року.

27. У ході слухань заявники подавали заяви про відвід судді, який розглядав справу, вважаючи його упередженим. Ці заяви були відхилені 21 вересня і 7 червня 2000 року головою Донецького обласного суду як безпідставні.

28. 12 грудня 2000 року Донецький обласний суд призначив судово-медичну експертизу щодо стану здоров'я другого заявника.

29. 25 травня 2001 року представник заявників подав клопотання про відкладення розгляду справи заявників у зв'язку з його зайнятістю в інших справах. Він також висловив незадоволення тим, що дати слухання були незручними для нього, і через це він був неуважним на слуханнях між 23 квітня та 22 травня 2000 року. Щодо своєї відсутності на слуханні 16 січня 2001 року представник зауважив, що не був проінформований про це належним чином.

30. 25 червня 2001 року Апеляційний суд Донецької області визнав проведення судово-медичної експертизи відносно стану здоров'я другого заявника необгрунтованим і відмінив його.

31. 9 липня 2001 року Апеляційний суд Донецької області частково задовольнив позов заявників і зобов'язав солідарно ХТТ та державне підприємство «Макіїввантажтранс» виплатити на користь другого заявника одноразову компенсацію у розмірі 1967,91 грн.¹. Суд також зобов'язав їх виплачувати йому 60 грн.² щомісячно (за період з 10 липня 2000 року до 1 вересня 2001 року), щомісячну пенсію у розмірі 25,5 грн.³ за сторонню допомогу, 14 320 грн.⁴ для придбання автомобіля «Таврія» (спеціальний транспортний засіб для інвалідів), 996 грн.⁵ для санаторно-курортного лікування і 1275 грн.⁶ для придбання милиць та інвалідної коляски. Також було відмовлено у задоволенні вимог першого заявника про відшкодування матеріальної і моральної шкоди.

32. 7 серпня 2001 року представник заявників подав скаргу до Верховного Суду України.

33. 8 серпня 2001 року один із співвідповідачів у справі, «Макіїввантажтранс», подав касаційну скаргу до Верховного Суду України, вимагаючи скасування ухвали Апеляційного суду Донецької області, яким другому заявнику була присуджена компенсація

1 333,25 ЄВРО.

2 10,17 ЄВРО.

3 4,24 ЄВРО

4 2426,09 ЄВРО.

5 168,74 ЄВРО.

6 216,01 ЄВРО.

моральної шкоди, і яка, на його думку, порушувала статті 440 та 450 Цивільного кодексу.

34. 1 жовтня 2001 року Верховний Суд України вирішив передати касаційну скаргу заявників на розгляд Палати у складі 15 суддів. 5 грудня 2001 року Верховний Суд України відмовив заявникам у проханні про зміну складу Палати. Він також відмовив у розгляді скарги заявників щодо суті, оскільки має юрисдикцію розглядати касаційні скарги на предмет вірного застосування законодавства. Справа була направлена до Апеляційного суду Донецької області для визначення можливості розгляду апеляційної скарги заявників щодо суті.

35. 21 січня 2002 року Апеляційний суд Донецької області видав виконавчі листи за рішенням від 9 липня 2001 року.

36. 21 січня 2002 року Апеляційний суд Донецької області надав заявникам час до 11 лютого 2002 року для виправлення помилок у скарзі. 25 лютого 2002 року Апеляційний суд Донецької області повернув скаргу заявників, подану до Верховного Суду України, без розгляду, оскільки заявники не виправили вказані помилки.

37. 24 квітня 2002 року відділ державної виконавчої служби Гірничого районного управління юстиції відкрив виконавче провадження за рішенням від 9 липня 2001 року.

38. 11 травня 2002 року державне підприємство «Макіїввантажтранс» подало заяву до Гірничого районного суду м. Макіївки про зупинення виконавчого провадження, оскільки справа знаходилась на розгляді у Верховному Суді України.

39. 24 травня 2002 року Гірничий районний суд м. Макіївки призупинив виконавче провадження на підставі статті 35 Закону України «Про виконавче провадження». 17 липня 2002 року суд відхилив скарги державного підприємства «Макіїввантажтранс» як необґрунтовані.

40. 23 та 26 вересня, 4 жовтня 2002 року і 21 липня 2003 року відділ державної виконавчої служби Гірничого районного управління юстиції закінчив виконавчі провадження за рішенням від 9 липня 2002 року з огляду на його виконання.

41. 17 червня 2002 року після виправлення помилок у касаційній скарзі Апеляційний суд Донецької області відправив касаційну скаргу заявників для виявлення порушень матеріального та процесуального характеру ухвали від 25 лютого 2002 року до Верховного Суду України. У своїй скарзі заявники скаржились на незаконність повернення Апеляційним судом Донецької області їх касаційних скарг.

42. 30 жовтня 2003 року Палата Верховного Суду з цивільних справ відхилила касаційну скаргу заявників на ухвалу від 25 лютого 2002 року, оскільки заявники не виконали вимог ухвали Донецького обласного суду від 21 січня 2002 року, якою заявникам був наданий час для виправлення недоліків касаційної скарги.

43. 4 грудня 2003 року Палата Верховного Суду з цивільних справ у складі вісімнадцяти суддів відхилила касаційну скаргу «Макіїввантажтранс» на рішення від 9 липня 2001 року як необґрунтовану. Ухвала Верховного Суду була остаточною і оскарженню не підлягала.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

A. Конституція України 1996 року

44. Відповідні положення Конституції України передбачають таке:

С т а т т я 129

«... Основними засадами судочинства є:

1) законність;

8) забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом;

9) обов'язковість рішень суду.

Законом можуть бути визначені також інші засади судочинства в судах окремих судових юрисдикцій».

B. Закон України «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України» від 21 червня 2001 року

45. Відповідні положення Закону від 21 червня 2001 року передбачають таке:

Глава II

Перехідні положення

«1. Цей Закон набуває чинності з 29 червня 2001 року.

3. Цивільні справи, які до 29 червня 2001 року надійшли для касаційного розгляду, вирішуються в порядку, визначеному для розгляду апеляційних скарг.

4. справи з протестами на судові рішення, внесені до 29 червня 2001 року, направляються до Верховного Суду України для розгляду в касаційному порядку.

5. Рішення, які станом на 29 червня 2001 року набрали чинності, можуть бути оскаржені в касаційному порядку протягом трьох місяців [до Верховного Суду України]».

ПРАВО

I. МЕЖІ РОЗГЛЯДУ СПРАВИ

46. Після ухвали Суду щодо прийнятності другий заявник подав зауваження щодо суті, у яких він скаржився на невиконання рішень, винесених на його користь. Він також подав зауваження, які можуть бути визнані твердженнями про порушення статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції.

47. Уряд зазначав, що до винесення ухвали щодо прийнятності заявник не скаржився на порушення його прав за статтею 1 Протоколу № 1 до Конвенції і, таким чином, він не може подавати цю скаргу після згаданої ухвали. Вони вказували, що виконавче провадження за рішенням від 9 липня 2001 року є невід'ємною частиною при вирахуванні загальної тривалості провадження у справі.

48. Суд повторює, що у своїй остаточній ухвалі щодо прийнятності від 6 квітня 2004 року він визнав прийнятною скаргу заявників за пунктом 1 статті 6 Конвенції щодо тривалості провадження. Таким чином, обсяг справи, що підлягає розгляду Судом, обмежується цією скаргою.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

49. Заявники скаржились на те, що тривалість провадження у їх справі перевищила «розумний строк» — вимогу, закріплену пунктом 1 статті 6 Конвенції, яка у відповідній частині передбачає таке:

«Кожен при вирішенні питання щодо його цивільних прав та обов'язків ... має право на справедливий і відкритий розгляд упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом ...»

50. Уряд зазначав, що провадження було складним і що у цій справі не було значних періодів затримок, відповідальність за які може бути покладена на державні органи. Зокрема, вони зазначали, що саме заявники несуть відповідальність за затримки у справі. Далі вони стверджували, що провадження закінчилось повним виконанням рішення від 9 липня 2001 року, винесеного на користь другого заявника.

51. Заявники не погоджувались.

52. Відповідно до практики Суду розумність тривалості провадження має розглядатись у світлі конкретних обставин справи з урахуванням критеріїв, закріплених у його прецедентній практиці, зокрема, складності справи, поведінки заявника і державних органів та важливості для заявника результату спору (див. рішення від 9 листопада 2004 року у справі «Світлана Науменко проти України», заява № 41984/98, п. 77; ухвалу від 18 травня 2004 року у справі «Тімотієвич проти України», заява № 63158/00).

53. Суд повторює, що провадження розпочалось у листопаді 1993 року (з поданням скарг у ході кримінального провадження щодо водія автобуса, якого було засуджено за порушення правил дорожнього руху) і завершилось винесенням остаточної ухвали Верховного Суду від 4 грудня 2003 року. Його загальна тривалість становить, таким чином, десять років і один місяць. Проте, Суд зазначає, що частина скарг заявників не підпадає під його компетенцію *ratione temporis*, оскільки Конвенція набула чинності для України 11 вересня 1997 року, хоча Суд може брати до уваги стан провадження на національному рівні до цієї дати. Таким чином, затримки, що підпадають під компетенцію Суду, почались з 11 вересня 1997 року і тривали майже шість років і три місяці у семи судових інстанціях, кожна з яких розглядала справу більш ніж один раз.

54. Суд вирішує, що складність справи та поведінка заявників і їх представника не можуть пояснити надмірну тривалість провадження (див. серед інших посилань справу «Comingersoll S.A. v. Portugal» [CC], заява №35382/97, п. 19, ЄСПЛ 2000-IY). Зокрема, Суд зазначає, що ухвалами Апеляційного суду Донецької області від 10 серпня і 12 вересня 2000 року визнавалось, що тривалість провадження у справі заявників була нерозумною. Він також відмічає численні перегляди

справи, які спричинили більшість затримок (див. пункти 12, 15, 21, 24 та 34 вище).

55. Беручи до уваги обставини цієї справи в цілому і відповідне становище другого заявника з його недієздатністю, Суд вирішує, що при розгляді справи заявників було допущено нерозумні затримки.

56. Таким чином, тут було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

57. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє законодавство відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткову компенсацію, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

A. Шкода

58. Заявники вимагали відшкодування нематеріальної шкоди у розмірі 1 000 000 грн.¹ і матеріальної шкоди приблизно на суму 92 011 578,22 грн.².

59. Уряд не погоджувався. Вони зазначали, що констатація порушення становитиме достатню справедливую сатисфакцію. Далі вони відмічали відсутність причинно-наслідкового зв'язку між вимогами та встановленим порушенням.

60. Суд не знаходить жодного причинно-наслідкового зв'язку між встановленим порушенням і будь-якими вимогами щодо відшкодування матеріальної шкоди. Відповідно, він нічого не присуджує з цього приводу. Проте, він вважає, що заявники могли зазнати деякої нематеріальної шкоди, яка на об'єктивній основі може бути оцінена у 2000 ЄВРО, які і присуджує заявникам разом.

B. Витрати на провадження у Суді

61. Вимоги заявників за витрати на провадження в Суді були включені у їх вимоги щодо матеріальної шкоди. Відповідно, немає необхідності окремо розглядати це питання.

B. Пеня

62. Суд вважає за доцільне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої мають бути додані три відсотки.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ, СУД ОДНОГОЛОСНО

1. Вирішує, що було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції;

2. Вирішує, що:

1 198 169 ЄВРО
2 14 563 418 ЄВРО.

- (а) протягом трьох місяців з дня, коли рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має сплатити заявникам 2000 ЄВРО (дві тисячі ЄВРО) загалом відшкодування нематеріальної шкоди;
- (б) згадана сума має бути конвертована у національну валюту держави-відповідача на день здійснення платежу;
- (с) у випадку несплати чи несвоечасної сплати державою-відповідачем належної заявникові суми, на неї нараховуватиметься пеня, яка дорівнює граничній позичковій ставці Європейського центрального банку плюс три відсотки, з часу, коли закінчиться вищезгаданий тримісячний строк, і до моменту повного розрахунку.

3. Відхиляє решту вимог заявників щодо справедливої сатисфакції.

Вчинено англійською мовою та повідомлено письмово 8 листопада 2005 року відповідно до пунктів 2 та 3 Правила 77 Регламенту Суду.

С.ДОЛЛЄ

Ж.-П. КОСТА

Секретар Секції

Голова Секції